

Emerging macro-trends in order-building in the West Asian region and transformation in the control system of government units

Gholamreza Karimi

Associate Professor, Department of International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Email: ghkarimi@khu.ac.ir

Amir Abbasi Khoshkar

Corresponding Author, PhD in International Relations, University of Tehran, Tehran, Iran.

Email: A.Abbasi.Khoshkar@gmail.com

 0000-0002-9444-6729

Abstract

The factors shaping regional orders, their transformation into polarized structures, and their evolution into new forms of communication have exhibited distinct characteristics across historical periods. The West Asian region has experienced varying regional orders throughout different historical epochs. Regional and transregional state units, along with the nature of their interactions, constitute the foundational elements of order-building processes. Like other regions, West Asia has witnessed diverse regional orders and order-forming mechanisms, spanning from the era of ancient empires to the contemporary era of both strong and weak modern states. Regional orders are among the most significant variables influencing the behavior of state units. These orders are constructed through various processes, the most critical of which pertain to the establishment of security. Security-building processes encompass a range of sub-processes occurring within political, economic-energy, and cultural domains.

The formation of regional security orders is the outcome of interrelated trends that act as order-forming factors, interacting with other dynamics due to their significant influence. Over the past two decades, the security order in West Asia has undergone substantial transformation, driven by the emergence and intensification of security-order-forming trends, resulting in greater complexity and networked structures. Government units have played a central role as both the primary drivers of these trends and the main actors in the networkization of the security order. Notable trends in the formation of security orders include synergistic pluralistic geoeconomics and networked geopolitical competitions. The central question of this study is: What constitutes the security order in the West Asian region, and how has it impacted the control mechanisms of state units? The study hypothesizes that the current security order in West Asia

has evolved into a networked structure, leading to the transformation of state control mechanisms into a networked system of governance. The research employs a descriptive-explanatory method and relies on documentary sources for data collection.

The security order in West Asia has experienced significant fluctuations. Since the end of the Cold War and the onset of the processes outlined above, the region's security order has developed into a network characterized by diverse connections, varying densities, and fluidity. The transformation of this order can be analyzed through three key parameters: (1) the breadth of analysis levels, (2) the interconnection of thematic domains, and (3) the rapid proliferation and increasing complexity of threats. The West Asian security order can be described as a crisis-prone networked security order, where levels of order are deeply intertwined and persistently affected by chronic crises.

This networked security order in West Asia has evolved into a web of interconnected communications, with each state unit embedded in a network of diverse links. The capabilities of these units are expressed through their ability to manipulate communication nodes. This networked order operates across four levels: geopolitical, geoeconomic, geoenergy, and geocultural. When these levels intersect and interact simultaneously, they exert a profound influence on the configuration of the security order. Economic development and the strengthening of geoeconomic links with global networks, particularly in the Persian Gulf and Levant (Iraq and Turkey), represent trends that have intensified over the past two decades, playing a pivotal role in security order formation. These trends have heightened the complexity and networked nature of the security order in West Asia. Many state units within the Levant and Persian Gulf regions have adopted extroverted economic strategies to bolster political stability and reinforce domestic legitimacy.

The extent of networking and the density of thematic interconnections vary across regions. Compared to the European security order, the West Asian security network is less integrated but has progressed more rapidly toward networkization over the past decade. This trend toward intensified networking has prompted regional and transregional state units to reassess their security strategies. Adjusting to the evolving strategic environment, these units have sought to reshape the security order by manipulating communication nodes across different thematic levels. For instance, one reason for the reduction in large-scale interstate wars in West Asia is the increasing reliance of state units on controlling one another's networks, thereby avoiding costly direct military conflicts with their inherent complexities.

The shift in threat management and containment strategies, prompted by the networked security order, has been actively implemented by many state units in West Asia, particularly within the Persian Gulf region. This involves strengthening geopolitical and geoeconomic ties to mitigate regional threats through coalitions at both regional and transregional

levels, as well as aligning the interests of global powers with regional order. In this context, leveraging the regional security order network has become a critical factor in designing strategies for managing regional competition. Government units now pursue strategic rivalries through network-based containment measures, utilizing multi-issue communication nodes to maintain influence and control within the evolving security environment.

Keywords: West Asia region, networked control system, relational power, emerging order-building trends, networked security order

This work is based upon research funded by Iran National Science Foundation (INSF) under project No. 4013666

E-ISSN: 2588-6541 / Center for Strategic Research / Quarterly of Foreign Relations
Quarterly of Foreign Relations is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 [10.22034/fr.2024.481918.1585](https://doi.org/10.22034/fr.2024.481918.1585)

کلان‌روندهای نوظهور نظم‌ساز در منطقه غرب آسیا و دگرذیسی در سیستم کنترل واحدهای دولتی

غلامرضا کریمی

دانشیار گروه روابط بین‌الملل دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

Email: ghkarimi@khu.ac.ir

امیر عباسی خوشکار

نویسنده مسئول، دانش‌آموخته دکترای روابط بین‌الملل دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Email: A.Abbasi.Khoshkar@gmail.com

id 0000-0002-9444-6729

چکیده

نظم امنیتی منطقه غرب آسیا به‌عنوان متغیر تأثیرگذار بر رفتارهای راهبردی واحدهای منطقه‌ای و مداخله‌گر فرمانطقه‌ای در دوره‌های مختلف نظم‌سازی از پویایی‌های خاصی برخوردار بوده است. نظم‌های امنیتی منطقه غرب آسیا از سه دوره امپراتوری، دولت‌های مدرن تا پایان جنگ سرد و از ابتدای قرن بیست و یکم تاکنون تشکیل شده‌اند. در نظم جدید امنیتی ویژگی‌های متفاوتی نسبت به نظم‌های گذشته رخ داده است که از جمله آن‌ها می‌توان به شبکه‌ای شدن ارتباطات، چندلایه شدن حوزه‌های موضوعی به‌صورت درهم‌تنیده، تلاقی سطوح نظم و افزایش پیچیدگی‌ها اشاره کرد. تأثیرگذاری نظم امنیتی جدید بر سیستم کنترل واحدهای دولتی در منطقه غرب آسیا موضوع پژوهش مقاله حاضر است. از این‌رو سؤال و فرضیه ذیل جهت چهارچوب بخشی به مقاله حاضر مطرح می‌شوند. سؤال مقاله پیش‌رو این است که نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا از کدام ویژگی برخوردار است و چه تأثیری بر سیستم کنترل واحدهای دولتی گذاشته است؟ فرضیه پژوهش حاضر جهت پاسخ به سؤال فوق این است که نظم امنیتی حاضر در منطقه غرب آسیا به‌صورت شبکه‌ای درآمده است و سبب شده است تا سیستم کنترل واحدهای دولتی به سیستم کنترل شبکه‌ای تبدیل شود. روش پژوهش توصیفی-تبیینی و روش جمع‌آوری منابع اسنادی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: منطقه غرب آسیا، سیستم کنترل شبکه‌ای شده، قدرت ارتباطی، روندهای نوظهور نظم‌ساز، نظم امنیتی شبکه‌ای.

این اثر تحت حمایت مادی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور (INSF) برگرفته شده از طرح شماره ۴۰۱۳۶۶۶
شاپای الکترونیک: ۶۵۴۱-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه روابط خارجی

مقدمه و بیان مسئله

عوامل پدید آورنده نظم‌های منطقه‌ای و تحول آن‌ها به قطب‌بندی‌ها و دگردیسی آن‌ها در قالب تحول در ماهیت ارتباطات جدید از ویژگی‌های مختلفی در ادوار گذشته برخوردار بوده‌اند. منطقه غرب آسیا در ادوار پیشین نظم‌های مختلفی را مشاهده کرده است. واحدهای دولتی منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای و محتوای ارتباطات آن‌ها سازنده نظم‌ها هستند. در منطقه غرب آسیا مانند سایر مناطق نظم منطقه‌ای از دوره‌های امپراتوری‌های باستانی تا دولت‌های مدرن قدرتمند و ضعیف حاضر از نظم‌ها و روندهای نظم‌ساز مختلفی برخوردار بوده است. نظم‌های منطقه‌ای یکی از مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر رفتار واحدهای دولتی هستند. نظم‌های منطقه‌ای از روندهای مختلف نظم‌ساز تشکیل شده‌اند که مهم‌ترین روندها در قالب روندهای امنیت‌ساز تعریف می‌شوند. روندهای امنیتی‌ساز دربرگیرنده مجموعه خرده روندهایی است که در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، انرژی و فرهنگی رخ می‌دهند.

روندهای ژئوپلیتیکی نظم‌ساز در عهد باستان سبب ظهور و سقوط امپراتوری‌های پارسی و عربی سازنده نظم‌های امنیتی مسلط منطقه‌ای بودند. با عبور از نظم‌های کلاسیک امپراتورمحور، ظهور دولت‌های مبتنی بر مرزهای محدود و فشرده سرزمینی به وقوع پیوسته است. تکثر حضور واحدهای دولتی در نظم‌های پسامپراتوری عثمانی سبب شد تا رقابت‌های منطقه‌ای از شدت و تراکم بیشتری برخوردار باشند. در دوره جنگ سرد نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا متأثر از نظم دوقطبی شده جهانی محل برخوردهای سخت‌افزاری و بازی‌های راهبردی خطی و ساده بلوک شرق و غرب بود. ژئوپلیتیک‌گرایی موازنه‌گرا در این دوره از نظم‌سازی منطقه‌ای با محوریت توزیع قدرت نظامی و حمایت‌های امنیتی قدرت‌های فرمانطقه‌ای سبب شد تا اقتصاد و تجارت در قالب سیاست‌های سطح پایین قرار گیرند و مورد توجه قرار نگیرند و نظامی‌گری به‌عنوان مهم‌ترین لایه رقابت‌های راهبردی تلقی شود.

با پایان جنگ سرد و عبور نظم منطقه‌ای از دوره دوقطبی نظامی محور محیط راهبردی جهت رقابت قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای در غرب آسیا تغییر کرد و به تناسب آن سیستم‌های کنترل واحدهای دولتی نیز دچار دگردیسی شد. نظم شبکه‌ای شده جدید اقتضات راهبردی خاصی را در حوزه مهار تهدیدات و بازدارندگی پدید آورده است. نگارندگان در پژوهش حاضر به دنبال تبیین نظم جدید امنیتی و تأثیر آن بر سیستم کنترل واحدهای دولتی حاضر در منطقه هستند.

سؤال مقاله پیش‌رو این است که نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا از چه ویژگی برخوردار است و چه تأثیری بر سیستم کنترل واحدهای دولتی گذاشته است؟ فرضیه پژوهش حاضر جهت پاسخ به سؤال فوق این است که نظم امنیتی حاضر در منطقه غرب آسیا به‌صورت شبکه‌ای درآمده است و سبب شده است تا سیستم کنترل واحدهای دولتی به سیستم کنترل شبکه‌ای تبدیل شود. روش پژوهش مقاله پیش‌رو توصیفی-تبیینی و روش جمع‌آوری منابع اسنادی می‌باشد.

۱. پیشینه پژوهش

در حوزه مطالعات نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا و رقابت‌های راهبردی واحدهای دولتی آثار پژوهشی مختلفی به رشته تحریر درآمده است.

علی‌خدایی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله «آثار سناریوهای محتمل همکاری تسلیحاتی عربستان - آمریکا بر منافع ایران در غرب آسیا» به بحث پیوندهای قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی و تأثیر آن بر نظم منطقه‌ای پرداخته‌اند.

شفیعی (۱۴۰۲) با بررسی حضور چینی‌ها در نظم امنیتی منطقه غرب آسیا و ابزارهای تأثیرگذاری آن‌ها این امر را از زاویه دخالت این قدرت شرقی در رقابت‌های راهبردی ایران و عربستان بررسی کرده است.

اکبری و صفوی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی روند نوسازی در عربستان سعودی و تأثیر آن بر ثبات سیاسی این کشور از ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰» به بررسی تأثیر ژئواکونومیک‌گرایی عربستان در سیاست خارجی این کشور پرداخته‌اند.

معینی و متقی (۱۴۰۳) در مقاله «نظم منطقه‌ای غرب آسیا در پرتو روابط ایران و عربستان؛ توصیف گذشته، تبیین حال و پیش‌بینی آینده با تمرکز بر الگوهای دوستی و دشمنی ایران و عربستان» در قالب تأثیرگذاری این دو قدرت بر نظم امنیتی منطقه غرب آسیا مطالبی را گردآوری کرده‌اند.

شقاقی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «روابط امارات و عربستان در نظم جدید غرب آسیا؛ از همگرایی تا واگرایی» به مطالعه روابط عربستان و امارات متحده عربی بر مبنای نظریه موازنه تهدید و تأثیر آن بر نظم امنیتی در غرب آسیا پژوهش خود را سامان داده‌اند.

کریمی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله «پویایی‌های نظم در سطح جهانی - منطقه‌ای و دگردیسی نقش کنشگران منطقه‌ای خلیج فارس؛ مطالعه موردی امارات

متحدہ عربی» به بررسی متغیر ایفای نقش میانه امارات در منطقه و تأثیر آن بر نظم منطقه‌ای پرداخته‌اند.

ترابی و طاهری‌زاده (۱۳۹۸) در مقاله «روندهای مسلط منطقه‌ای و آینده نظم در خاورمیانه» روندهای شکل‌دهنده با آینده نظم امنیتی غرب آسیا را بررسی کرده‌اند. کاهش اهمیت خاورمیانه برای آمریکا و افزایش اهمیت آن برای اروپا در کنار تشدید خطر درگیری‌های نظامی در منطقه جمع‌بندی نویسندگان مقاله را شکل داده است. موسوی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «الگوهای هویتی غرب آسیا و نظم امنیت منطقه‌ای» به رقابت بین گفتمان‌های اسلام‌گرایانه در منطقه غرب آسیا و تأثیر آن بر نظم امنیتی در این منطقه پرداخته‌اند.

بایزیدی (۱۴۰۳) در مقاله «بین‌المللی‌سازی بازدارندگی ایران در خاورمیانه، اوراسیا و جنوب آسیا» به بحث بین‌المللی شدن بازدارندگی در قالب بهره‌گیری از متحدین منطقه‌ای جهت تقویت بازدارندگی در برابر تهدیدات منطقه‌ای پرداخته است.

متقی و ملکی عزین آبادی (۱۳۹۹) در مقاله «بازاندیشی در راهبرد بازدارندگی با کاربست نظریه سازه‌انگاری» به نتایج ذیل دست پیدا کرده‌اند؛ در راهبرد بازدارندگی پیچیده از یک‌سو به هر میزان که داده‌های مشترک و صفات ساختاری مشابه میان بازیگران مشابه باشد کنش‌ورزی‌ها خطی‌تر خواهند شد و احتمال اجرای کارآمد سیاست بازدارندگی تقویت می‌شود؛ از سوی دیگر هرچه عناصر مختلف سازه جمعی بازدارندگی از تقارن کمتری برخوردار باشند و بازیگران بیشتری در آن حضور داشته باشند احتمال تبدیل سیاست بازدارندگی به مجموعه‌ای خودپیرانگر، افتادن در تله بازدارندگی و روبه‌رو شدن با مسائل امنیتی افزایش می‌یابد.

قاسمی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله «عربستان سعودی و بازدارندگی شبکه‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران» رویکرد شبکه‌ای عربستان در برابر نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران را مورد مطالعه قرار داده‌اند.

مقالات و پژوهش‌های بررسی شده عمدتاً با استفاده از رویکرد موازنه قدرت و نظریه‌های جریان اصلی به بررسی رفتار قدرت‌های منطقه‌ای در برابر یکدیگر پرداخته‌اند. در پژوهش حاضر نگارندگان به دنبال طرح الگویی از سیستم کنترل واحدهای دولتی در منطقه غرب آسیا با توجه به تحولات و پویایی‌های موجود است. نوآوری پژوهش پیش‌رو در ارائه الگوی مذکور و اهمیت آن را می‌توان در کسب

شناخت دقیق از رفتارهای واحدهای حاضر در منطقه غرب آسیا و تبیین نحوه تعاملات نوپدید حاضر خلاصه کرد.

۲. روندهای نوپدید نظم‌ساز

شکل‌گیری نظم‌های امنیتی منطقه‌ای محصول روندهایی هستند که به دلیل قدرت تأثیرگذاری بالا در قامت عوامل نظم‌ساز در تعامل با سایر روندها ظاهر می‌شوند. در دو دهه اخیر نظم امنیتی غرب آسیا به دلیل شکل‌گیری و تقویت روندهای نظم‌ساز امنیتی دچار دگردیسی شده است. واحدهای دولتی نیروی اصلی محرک ایجادکننده روندهای حاضر و بازیگر اصلی شبکه‌ای شدن نظم امنیتی موجود هستند.

۲-۱. ژئواکونومیک‌گرایی متکثر هم‌افزا

توسعه اقتصادی و تقویت پیوندهای ژئواکونومیکی با نظم شبکه‌ای شده ژئواکونومیکی و ژئوانرژی جهانی در دو خوشه خلیج فارس و شامات (عراق و ترکیه) روندی است که در دو دهه اخیر شدت بیشتری گرفته است و به‌عنوان یکی از فرایندهای مهم نظم‌ساز امنیتی به ایفای نقش پرداخته است. روند مذکور سبب تشدید پیچیدگی و شبکه‌ای شدن نظم امنیتی در غرب آسیا شده است. بسیاری از واحدهای دولتی در خوشه شامات و خلیج فارس اقتصادگرایی برون‌گرایانه را به‌عنوان منبع ثبات سیاسی و تقویت مشروعیت داخلی انتخاب کرده‌اند.

۲-۱-۱. وزن‌گیری تجارت خارجی و متنوع‌سازی موضوعات سبد مسائل

راهدردی

با تقویت فرایندها و روندهای ژئواکونومیکی در منطقه غرب آسیا سبد مسائل و اهداف راهبردی واحدهای دولتی از اولویت‌گذاری و تنوع متفاوتی نسبت به دوره‌های گذشته برخوردار شده است. در دوره جنگ سرد هدف‌گذاری‌های عمدتاً ژئوپلیتیکی و نظامی بود و اقتصادگرایی و توسعه تجارت خارجی سهم چندانی در کنش‌ورزی‌های منطقه‌ای و جهانی قدرت‌های منطقه غرب آسیا نداشت. در دوره جنگ سرد اولویت‌های بقای سرزمینی و موازنه‌گرایی نظامی سبب شده بود تا در اولویت‌های ساخته شده در ادراک راهبردی نخبگان سیاسی تصمیم‌ساز در منطقه غرب آسیا موضوع قدرت ژئواکونومیکی از اولویت پایین‌تری برخوردار باشد.

امارات یکی از بازیگران منطقه‌ای در خوشه خلیج فارس است که با تنوع بخشیدن به گره‌های ارتباطی منطقه خود به افزایش پیچیدگی و شبکه‌ای شدن نظم امنیتی در غرب آسیا کمک کرده است. سرمایه‌گذاری‌های امارات در منطقه همواره با رشد جهشی همراه بوده است. این کشور در سال ۲۰۱۸ بیش از ۶ میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۹ بیش از ۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری کرده است. پس از کودتا علیه مرسی در جریان دیدار نوامبر سال ۲۰۱۹ میلادی رئیس‌جمهور مصر از امارات متحده عربی و گفت‌وگو با محمد بن زاید هر دو طرف در ارتباط با سرمایه‌گذاری مشترک ۲۰ میلیارد دلاری در پروژه‌های اقتصادی و اجتماعی چندین موافقت‌نامه امضا کردند. امارات متحده عربی در مارس ۲۰۱۸ ده درصد از امتیاز میدان عظیم گازی زهر مدیترانه را با مبلغ ۹۳۴ میلیون دلار کسب کرد (Megahid, 2018).

۲-۱-۲. برون‌گرایی سرمایه محور

تقویت پیوندهای ژئواکونومیکی در منطقه غرب آسیا در دو سطح تقویت پیوندها در خرده شبکه منطقه‌ای و شبکه جهانی انجام شده است. با نگاه به آناتومی و ریخت‌شناسی تجارت خارجی واحدهای دولتی در منطقه غرب آسیا می‌توان سنگینی کفه ترازوی تجارت و انتقال سرمایه در جغرافیای جهانی و فرامنطقه‌ای را مشاهده کرد. یکی از عرصه‌های تجارت خارجی و کسب ثروت از فضای مجازی اقتصادی و فناوری‌های مرتبط با آن است که واحدهای دولتی خوشه خلیج فارس در آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

چین یکی از منابع مهم سرمایه‌گذاری فرامنطقه‌ای است که از واحدهای دولتی حاشیه خلیج فارس در دو دهه اخیر بهره برده‌اند. سفر رئیس‌جمهور چین به عربستان در دسامبر ۲۰۲۲ و حصول ۳۴ توافق‌نامه سرمایه‌گذاری به ارزش تقریبی ۳۰ میلیارد دلار در بخش‌های انرژی‌های پاک، تولید هیدروژن، انرژی خورشیدی، فناوری اطلاعات حمل‌ونقل، صنایع پزشکی و مسکن و کارخانه‌های مصالح ساختمانی حاکی از روند رو به رشد این سطح از روابط فرامنطقه‌ای است (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۸۸).

۲-۲. رقابت‌های ژئوپلیتیکی شبکه‌ای شده

رقابت‌های ژئوپلیتیکی کلاسیک به صورت تهاجمات و جنگ‌های نظامی گسترده و ائتلاف‌های پایدار نظامی-امنیتی صورت می‌گرفت. رویکرد سرزمینی و تصرف پایه به

مسائل امنیتی و ژئوپلیتیکی به دلیل ساده و خطی بودن تعاملات و پیوندهای منطقه‌ای سبب می‌گردید هزینه‌های اشغال و نبردهای نظامی مشخص و پیش‌بینی‌پذیر باشد. اما حوادث پس از سال ۲۰۰۳ نشان داد جنگ‌های گسترده و برخورد‌های نظامی شدید به دلیل ماهیت پیچیده و شبکه‌ای شده نظم امنیتی از وضعیت پیش‌بینی‌ناپذیر و غیرخطی برخوردار است. از این‌رو در نظم دچار دگردیسی شده جدید رقابت‌های ژئوپلیتیکی به‌صورت دستکاری در گره‌های شبکه نظم امنیتی و تأثیرگذاری بر روی برخی گره‌های ارتباطی دنبال می‌شود.

۲-۲-۱. فاصله‌گیری از بازدارندگی کلاسیک

بازدارندگی واحدهای دولتی در برابر سایر واحدهای چالشگر در دوره جنگ سرد براساس موازنه قدرت نظامی در برابر رقبا و تهدید به تلافی گسترده سرزمینی قرار داشت. واحدی که سلاح اتمی داشت از بازدارندگی سرزمینی و جلوگیری از تخریب گسترده نظامی توسط رقبا برخوردار بود. پیوندهای خطی با واحد مداخله‌گر حامی عمده‌تاً نظامی جهت برقراری موازنه سخت‌افزاری بود. با پیچیده و شبکه‌ای شدن محیط راهبردی و نظم امنیتی منطقه‌ای، بازدارندگی به شکل پیچیده و شبکه‌ای شده درآمده است و ابزارهای سخت‌افزاری نمی‌تواند نقطه ثبات راهبردی و بازدارندگی منطقه‌ای را به تنهایی ارتقا دهند. واحدهای منطقه‌ای با استفاده از نظم شبکه‌ای شده جدید به طراحی مجدد در سیستم بازدارندگی خود پرداخته‌اند. بازدارندگی شبکه‌ای شده جدید با فاصله گرفتن از بازدارندگی خطی کلاسیک با استفاده از گره‌های ارتباطی به دنبال تقویت نقطه ثبات راهبردی خود است.

تضعیف گره‌های ارتباطی نظامی خرده شبکه حماس و حزب‌الله در جریان حملات هوایی تلافی‌جویانه رژیم صهیونیستی پس از عملیات طوفان الاقصی و بسیج مخالفان مسلح حکومت بشار اسد به‌منظور تصرف دمشق نشان‌دهنده بهره‌گیری بازیگران دولتی از قدرت شبکه‌ای جهت تأثیرگذاری بر صورت‌بندی تهدیدات در محیط راهبردی پیرامونی خود از طریق تأثیرگذاری منفی بر شبکه ارتباطات نیروهای رقیب است. این امر ضمن کاهش هزینه‌ها به افزایش دستاوردهای امنیتی می‌انجامد.

عبور امارات از بازدارندگی کلاسیک خطی تسلیحاتی و تقویت پیوندهای امنیتی و تسلیحاتی با استفاده از شبکه نظم امنیتی منطقه سبب شده است ضمن آنکه سایر واحدها نیز به این اقدام مبادرت ورزند پیچیدگی نظم امنیتی افزایش یابد.

حمایت‌های امنیتی و اطلاعاتی رژیم صهیونیستی از امارات جهت مقابله با تهدیدات حاضر در خوشه خلیج فارس از سابقه بیش از یک دهه‌ای برخوردار است. به عنوان مثال شرکت‌های صهیونیستی دارک متر و گروه همراه با نیروهای ام. اس. او و نیروهای اطلاعات ۸۲۰۰ به تقویت قدرت جاسوسی امارات کمک می‌کنند (Krieg, 2020). این حمایت‌ها به تقویت بازدارندگی امارات در برابر تهدیدات شبکه‌ای شده محیطی کمک کرده است.

۲-۲-۲. گسل‌های ادراکی شبکه‌ای شده

با شبکه‌ای شدن اطلاعات و انتقال داده‌ها و شکسته شدن انحصار خبرپراکنی بنگاه‌های دولتی و همچنین سیالیت ادراک‌های متأثر از فضای مجازی وضعیت جدیدی را برای محیط عملیات روانی ایجاد کرده است. از گذشته‌های دور فضا سازی ذهنی و جنگ روانی جهت پیشبرد اهداف سیاسی و نظامی همواره مدنظر راهبردها بوده است. در دو دهه اخیر گسل‌های ادراکی ایجاد شده بین واحدهای دولتی و ملت‌ها متأثر از فضای شبکه‌ای شده اطلاعاتی و ارتباطاتی همواره به شکل شبکه‌ای و پویا به مسیر خود ادامه داده است. واحدهای دولتی منطقه‌ای با بسط نفوذ ژئوکالچری خود در خوشه‌های جغرافیایی به دنبال تعمیق شکاف‌های ادراکی با رقبای منطقه‌ای از طریق بهره‌برداری از ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی منطقه هستند.

شکاف‌های ادراکی از طریق شبکه حمایت‌های نهادی دولت‌ها از ارزش‌ها و خرده‌فرهنگ‌های خاص و خرده شبکه فضای مجازی و رسانه‌ای متصل به کانون‌های دولتی انجام می‌شود. شبکه الجزیره قطر و العربیه عربستان همواره به دنبال دستکاری در ادراک میلیونی مخاطبان خود از طریق ارائه روایت‌های مطلوب حامیان مالی خود از رویدادهای منطقه هستند. امنیت‌سازی برخی دولت‌ها و برخی گروه‌ها و مشروعیت‌بخشی و سلب مشروعیت از اقدامات برخی کنشگران منطقه‌ای و فرماندهی‌های از طریق شبکه رسانه‌ای و بنگاه‌های خبرپراکنی انجام می‌شود و این مؤلفه تأثیرگذار بر نظم امنیتی منطقه سبب افزایش پیچیدگی می‌شود. ترکیه از جمله واحدهای دولتی است که در کنار تأثیرگذاری بر ادراک مخاطبان خود در منطقه از طریق شبکه رسانه‌ای خود به گسترش فرهنگ و ارزش‌های ترکی در خوشه قفقاز و آسیای مرکزی و خوشه شرقی مبادرت ورزیده است. این کشور پس از فروپاشی شوروی و وجود خلأهای امنیتی پس از آن سازمان بین‌المللی فرهنگ ترکیه را در این

منطقه تأسیس کرد (Sahakyan, 2021: 20) تا در مقابل حضور فرهنگی ایران و عربستان دست به موازنه بزند.

۳-۲-۲. برون‌گرایی امنیت محور

تقویت پیوندهای متنوع موضوعی با واحدهای جهانی و فرمانطقه‌ای توسط واحدهای دولتی در منطقه غرب آسیا با محوریت تأمین امنیت داخلی، برقراری موازنه هوشمند منطقه‌ای و ایفای نقش مرجعیت تأمین کالای امنیت صورت می‌گیرد. به دلیل ضعف ساختارهای اقتصادی و سیاسی- فرهنگی داخلی واحدهای منطقه‌ای در پیگیری اهداف فوق، نیاز به منابع و ظرفیت‌های فرمانطقه‌ای و جهانی مورد اجماع بسیاری از نخبگان سیاسی این واحدها قرار گرفته است. دستیابی به منابع متنوع بیرونی از طریق پیوندهای مختلف با چگالی‌های متنوع به افزایش پیچیدگی و شبکه‌ای شدن نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا انجامیده است. توانمندی‌های امنیتی و تسلیحاتی واحدهای دولتی منطقه غرب آسیا به دلیل ضعف در همگرایی منطقه‌ای و شکست در عبور از فرهنگ سیاسی هابزی بوده است و این دولت‌ها همواره برای تقویت خود به حمایت‌های قدرت‌های جهانی نیاز داشته‌اند.

واحدهای دولتی خوشه خلیج فارس با تقویت پیوندهای امنیتی فرمانطقه‌ای به‌طور خاص با زمینه‌سازی جهت حضور نظامی آمریکا در خوشه خلیج فارس به دنبال حضور ذیل چتر امنیتی آمریکا بوده‌اند. امارات با اعطای سه پایگاه دریایی در خلیج فارس به آمریکا به دنبال تقویت پیوندهای فرمانطقه‌ای در جهت تأمین امنیت خود از طریق تحکیم گره‌های نظامی و راهبردی است. پایگاه‌های الظفره، جبل علی و الفجیره از جمله پایگاه‌هایی هستند که با ظرفیت پنج هزار نیروی نظامی به آمریکایی‌ها داده شده است. امضای توافقنامه امنیتی با آمریکا در سال ۲۰۱۷ در این چهارچوب انجام شده است (غلام‌نیا و پیرمحمدی، ۱۳۹۸: ۹۰).

یکی دیگر از مؤلفه‌های تشدیدکننده پیچیدگی نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا تقویت پیوندهای تسلیحاتی با قدرت‌های فرمانطقه‌ای است. با تقویت پیوندهای تسلیحاتی فرمانطقه‌ای و افزایش سهم از واردات تسلیحاتی واحدهای منطقه‌ای ضمن تعمیق گسل‌های ژئوپلیتیکی، نظم امنیتی به سمت نفوذپذیری و تأثیرپذیری بیشتر از مداخلات خارجی متمایل شده است. بین سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۳ میلادی عربستان سعودی با ۸/۴، قطر با ۷/۶، پاکستان با ۴/۳ و مصر با ۴ درصد از واردات

کل تسلیحات جهان جزو ده کشور برتر واردکننده تسلیحات بودند (برگرفته از: www.sipri.org/sites/default/files/f).

۳. ریخت‌شناسی نظم امنیتی شبکه‌ای شده غرب آسیا

نظم امنیتی منطقه غرب آسیا از فراز و فرودهای بسیاری برخوردار بوده است. پس از پایان جنگ سرد و آغاز روندهایی که در بخش قبل توضیح داده شد نظم امنیتی غرب آسیا به صورت شبکه‌ای از ارتباطات متنوع با چگالی و سیالیت متفاوت درآمد. دگردیسی در نظم امنیتی را می‌توان در سه پارامتر وسعت (تلاقی سطوح تحلیل)، پیوند حوزه‌های موضوعی و سرعت تکثیر و پیچیدگی تهدیدات مشاهده کرد. نظم امنیتی غرب آسیا را می‌توان نظم امنیتی شبکه‌ای شده بحران‌زی که در آن سطوح نظم درهم‌تنیده و دچار بحران‌های مزمین است نام نهاد.

نظم شبکه‌ای شده امنیتی غرب آسیا به صورت شبکه‌ای از ارتباطات هم پیوند درآمد. است که هر واحد در شبکه‌ای از پیوندهای متنوع حضور دارد و توانمندی‌های واحدها با استفاده از دستکاری در گره‌های ارتباطی به نمایش درمی‌آید. نظم شبکه‌ای شده از چهار سطح ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک، ژئوانرژی و ژئوکالچر تشکیل شده است. این چهار سطح در پیوند هم سطح با یکدیگر و به صورت هم‌زمان از قدرت تأثیرگذاری بالایی در صورت‌بندی‌های مرتبط با نظم امنیتی برخوردار هستند.

درجه شبکه‌ای شدن و چگالی پیوندهای سطوح موضوعی مناطق مختلف متفاوت است و منطقه غرب آسیا در مقایسه با شبکه نظم امنیتی اروپا از درجه شبکه‌ای شده کمتری برخوردار است اما در یک دهه اخیر با شتاب بیشتری در این مسیر در حرکت است. شبکه‌ای شدن موجود و حرکت به سمت تشدید آن سبب شده است تا واحدهای دولتی منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در راهبردهای امنیتی منطقه‌ای خود تجدیدنظر کنند و با درنظر گرفتن محیط راهبردی دگرگون شده به تغییر در نظم امنیتی به کمک دستکاری در گره‌های ارتباطی در سطوح مختلف موضوعی مبادرت ورزند. به عنوان مثال یکی از دلایل کاهش جنگ‌های گسترده بین دولتی در غرب آسیا روی آوردن واحدهای دولتی به مهار شبکه‌ای یکدیگر و پرهیز از برخوردهای پرهزینه مستقیم نظامی است.

نبردهای نظامی کنترل شده کم‌شدت، تحریم‌های سیاسی و اقتصادی به کمک متحدین منطقه‌ای در دو دهه اخیر نشان می‌دهد که بهره‌گیری از گره‌های ارتباطی

و پیوندهای شبکه‌ای شده در سطح منطقه و جهان جهت کاهش منابع راهبردی، قرار دادن رقیب در مارپیچ بحران و انزوای راهبردی و همچنین کاهش وزن اقتصادی و سیاسی رقبای منطقه‌ای همواره مورد استفاده بوده است. واحدی که از توانمندی بیشتری در بهره‌گیری از گره‌های ارتباطی و ائتلاف‌سازی‌های شبکه‌ای برخوردار باشد این قابلیت را دارد تا هزینه‌های زیادی را در مدت زمان‌های مشخصی برطرف مقابل تحمیل کند.

نظم امنیتی منطقه غرب آسیا به دلیل باز بودن، ضعف همکاری‌های دسته‌جمعی جهت مقابله با نیروهای ضد سیستمی و گریز از مرکز و همچنین گسل‌های ژئوپلیتیکی و ژئوکالچری مزمن همواره بستر ساز مداخله قدرت‌های فرامنطقه‌ای بوده است. نظم درون‌جوش منطقه‌ای سراب و رؤیایی بوده است که تاکنون متحقق نشده است و در صورت‌بندی نظم امنیتی منطقه روند مداخلات فرامنطقه‌ای از وزن قابل توجهی برخوردار بوده‌اند. از این‌رو تداخل نظم جهانی و منطقه‌ای در این فضای جغرافیایی یکی از مهم‌ترین ستون‌های سازنده معماری نظم امنیتی منطقه بوده است. در این بخش نظم امنیتی شبکه‌ای شده غرب آسیا در قالب دو جزء سازه شبکه و آناتومی پیوندها بررسی می‌شوند.

۳-۱. سازه شبکه

نظم‌های امنیتی مناطق از دو جزء سازه نظم و محتوای ارتباطات تشکیل شده‌اند. سازه نظم به اجزای اصلی سازنده نظم که در واقع پایه‌های تشکیل‌دهنده نظم هستند گفته می‌شود. سازه نظم امنیتی پیشنهادی نگارندگان از سه ضلع تشکیل شده است و هر ضلع سازنده بخشی از سازه و فیزیک نظم شبکه‌ای شده است. اضلاع سازه پیشنهادی عبارت‌اند از واحدها و توزیع نقش‌ها، حوزه‌های موضوعی و چرخه قدرت منطقه‌ای.

۳-۱-۱. واحدها و توزیع نقش‌ها

در نظم امنیتی غرب آسیا با توجه به حضور واحدهای غیردولتی و بازیگری آن‌ها در تمامی سطوح موضوعی و خوشه‌های جغرافیایی انحصار کنش‌ورزی امنیتی از دستان دولت‌ها خارج شده است. واحدهای غیردولتی مانند القاعده و داعش توانستند در برخی دوره‌های زمانی نظم امنیتی خوشه شامات را از حضور خود متأثر سازند و زمینه شکل‌گیری نظم جدید را فراهم سازند. طالبان در افغانستان با استفاده از

نبردهای نامتقارن با آمریکایی‌ها و دولت دست‌نشانده غرب در کابل به وضعیت کنش‌ورزی در سطح دولت مستقل سرزمینی رسیده است.

واحدهای دولتی و غیردولتی در قالب ایفای نقش‌های متنوع منطقه‌ای به دنبال تحقق نظم‌های مطلوب امنیتی خود هستند. برخی دولت‌ها با ایفای نقش دولت توسعه‌گرای متحد غرب به دنبال نظم امنیتی هستند که در آن منافع امنیتی و اقتصادی خود و آمریکا تأمین شود و واحدهای انقلابی در انزوای راهبردی قرار گیرند. واحدهای دولتی حاضر در خوشه خلیج فارس از جمله بازیگران محافظه‌کاری هستند که با استفاده از پیوندهای امنیتی و تسلیحاتی با آمریکا به دنبال تضعیف محور مقاومت هستند. در نقطه مقابل این دسته از واحدهای دولتی، واحدهای دولتی انقلابی قرار دارند که به دنبال مقابله با سلطه آمریکا و متحدین آن بر منطقه هستند و نظم امنیتی مطلوب خود را در خروج آمریکا از منطقه و تضعیف رژیم صهیونیستی می‌بینند.

در شبکه هم پیوند واحدهای دولتی، حضور واحدهای غیردولتی با نقش‌پذیری‌های مختلف به پیچیده‌تر شدن نظم امنیتی کمک کرده است. حزب‌الله لبنان و انصارالله یمن دو واحد غیردولتی حاضر در محور مقاومت به دنبال نظم امنیتی ضد صهیونیستی و ضدآمریکایی هستند که در آن اندیشه‌های از سلطه غرب وجود داشته باشد. دولت لبنان و عراق به دلیل وجود هویت‌های قومی و مذهبی متنوع از شرایط شکننده‌ای در ایفای نقش منطقه‌ای برخوردار هستند (Baizidi, 2024). برخی واحدهای غیردولتی در پیوند سیاسی و تسلیحاتی - اقتصادی با برخی دولت‌های منطقه نقش بازوی منطقه‌ای و واحدهای جانشین را برای آن‌ها بازی می‌کنند. دسته سوم از واحدهای دولتی و غیردولتی در نظم امنیتی غرب آسیا حضور دارند در تقابل با دو قطب مذکور قرار ندارند بلکه به صورت مستقل به دنبال تأمین منافع امنیتی خود هستند. این بازیگران در ائتلاف‌های منطقه‌ای حاضر نمی‌شوند و به دنبال به حداقل رساندن اصطکاک‌های امنیتی خود با سایر قدرت‌ها هستند.

۲-۱-۳. حوزه‌های موضوعی

تلاش واحدها در رقابت‌های راهبردی در شبکه نظم امنیتی منطقه‌ای در قالب چهار حوزه موضوعی انجام می‌شود. این چهار حوزه موضوعی عبارت‌اند از ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک، ژئوانرژی و ژئوکالچر. مجموعه حوزه‌های موضوعی فوق سازنده محیط

راهبردی است که در آن رقابت راهبردی اتفاق می‌افتد. حوزه‌های موضوعی ذکر شده هر یک به صورت خرده شبکه‌ای هستند که در آن دولت‌ها با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. روندهای امنیتی حاضر در منطقه غرب آسیا برآمده از حوزه‌های موضوعی هستند که به افزایش درجه شبکه‌ای شدن و پیچیدگی در هر خرده شبکه منجر شده‌اند. مجموع چهار حوزه موضوعی فوق سازنده شبکه نظم امنیتی منطقه‌ای هستند. هر یک از حوزه‌های موضوعی از وزن متفاوتی در نظم‌سازی اهمیتی برخوردار هستند. سیال و پویا بودن و درجه اهمیت حوزه‌های موضوعی به روندهای نظم‌ساز امنیتی در منطقه بستگی دارد که تا چه اندازه از قدرت نظم‌سازی برخوردار باشد.

۳-۱-۳. چرخه قدرت

مفهوم چرخه قدرت بیانگر رقابت واحدهای دولتی جهت قرار گرفتن در نقاط فوقانی هرم قدرت در سطح منطقه است. چرخه قدرت در مناطق از سه منطقه تحتانی، میانی و فوقانی تشکیل شده‌اند. واحدهای منطقه‌ای در قالب رقابت در حوزه‌های موضوعی چهارگانه با درجه اهمیت متفاوت به دنبال قرار گرفتن در نقاط فوقانی چرخه قدرت هستند تا ضمن تقویت بازدارندگی به افزایش سطح نقطه ثبات راهبردی خود در مقایسه با سایر رقبا کمک کنند. ممکن است قدرت‌های مداخله‌گر فرامنطقه‌ای با تقویت توانمندی‌های یک واحد دولتی آن را در مقایسه با سایر رقبا به سطوح بالاتر نقطه ثبات راهبردی سوق دهند. اغلب واحدهای پیرو توقع راهبردی خود را از دولت حامی بر اساس دستیابی به نتیجه مذکور تنظیم می‌کنند.

۳-۲. آناتومی پیوندهای شبکه

۳-۲-۱. متنوع‌سازی و هم‌وزن‌سازی گره‌های ارتباطی

روندهای دو دهه حاضر در منطقه غرب آسیا نشان می‌دهد هر چهار سطح موضوعات رقابت‌های منطقه‌ای از اهمیت بسیار زیادی در رقابت راهبردی برخوردار هستند. در دوره جنگ سرد تنها رقابت‌های ژئوپلیتیکی به شکل ساده آن در جریان بود. تصرف سرزمینی و تهدیدات نظامی مهم‌ترین شکل رقابت بود. با شبکه‌ای شدن نظم امنیتی غرب آسیا هر چهار سطح موضوعی در قالب چهار خرده شبکه متصل به یکدیگر بر هم تأثیر متقابل می‌گذارند و از وزن راهبردی بالایی برخوردار هستند.

واحدهای دولتی خوشه خلیج فارس با تنوعبخشیدن به گره‌های ارتباطی فرمانطقه‌ای خود در حوزه‌های موضوعی مختلف سبب افزایش نفوذپذیری شبکه نظم امنیتی غرب آسیا شده‌اند. حضور تجاری چین در خوشه خلیج فارس به تشدید نفوذ ژئواکونومیکی این بازیگر جهانی منتهی شده است. از سال ۲۰۲۰ به بعد چین با ۳۳۰ میلیارد دلار بزرگ‌ترین شریک تجاری اعراب بوده است (شفیعی، ۱۴۰۲: ۱۳). در سطح منطقه، عربستان پس از فروپاشی شوروی اقدام به تقویت شبکه ژئواکونومیکی خود کرده است. عربستان سعودی ده میلیارد دلار به‌صورت سرمایه‌گذاری مستقیم به ترکمنستان برای صنعت گاز و ۱۸ میلیون دلار برای تأسیس پایانه صادراتی از اقیانوس هند اعطا کرده است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۴).

پیمان ابراهیم و صلح با رژیم صهیونیستی سبب تقویت ظرفیت‌های پیوندسازی ژئوانرژی امارات با شبکه ژئوانرژی منطقه جهت متوازن‌سازی پیوندهای منطقه‌ای شده است. نفت امارات می‌تواند از طریق دریای سرخ و عبور از خلیج عقبه به بندر ایلات رژیم صهیونیستی برسد و از آنجا با خط لوله ایلات اشکلون به سواحل دریای مدیترانه انتقال یابد و امکان ارسال به کشورهای اروپایی فراهم شود و یا حتی با گسترده شدن روابط اعراب با رژیم صهیونیستی، نفت کشورهای حاشیه خلیج فارس می‌تواند به‌طور زمینی به ایلات و از آنجا به اروپا منتقل گردد (بلینوا، ۲۰۲۰). یکی از مزیت‌های انتقال نفت از خط لوله ایلات اشکلون در مقایسه با کانال سوئز این است که این خط لوله می‌تواند سوپر نفت‌کش‌ها را از خود عبور دهد. در حالی که کانال سوئز به دلیل عرض کم ناتوان از این مسئله است (عالیشاهی فروزان و سلیمانی، ۱۳۹۹: ۱۶۰).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۲-۳. کنش‌ورزی چند سطحی پیچیده

در نظم شبکه‌ای شده موجود کنش‌ورزی خطی و ساده به افزایش هزینه‌های راهبردی و شکست‌های متعدد در تأمین اهداف راهبردی می‌انجامد. واحدهای دولتی در طراحی و پیگیری اهداف راهبردی منطقه‌ای خود سطوح مختلف موضوعی را در نظر می‌گیرند و تنها در محاسبات خود از یک سطح موضوعی به‌عنوان معیار هزینه‌ها و منافع استفاده نمی‌کنند. جابه‌جایی و پیشبرد اهداف در سطوح مختلف موضوعی در شبکه نظم منطقه‌ای غرب آسیا سبب افزایش پیچیدگی کنش‌ورزی‌های دولتی شده است و واحدهایی که بتوانند با این فضای جدید انطباق پیدا کنند از موقعیت بهتری برای جابه‌جایی در چرخه قدرت منطقه‌ای برخوردار خواهند بود.

کنش‌ورزی عربستان و امارات در سطح منطقه‌ای و جهانی به‌صورت هم‌زمان و ترکیه در خوشه‌های جغرافیایی مختلف سبب شده است تا شبکه نظم امنیتی غرب آسیا پیچیده‌تر شود. چین با طرح جاده ابریشم دیجیتالی در سال ۲۰۱۵ گول‌های فناوری خود را روانه بازار خلیج فارس کرد. در جهت تقویت پیوندهای فناورانه و علمی با شبکه شرق آسیا عربستان تلاش کرده است در بخش تربیت نیروهای متخصص به ژاپن نزدیک شود و دفتر چشم‌انداز سعودی-ژاپن را در ریاض افتتاح کند. به‌صورت هم‌زمان در سطح شبکه ژئواکونومیکی غرب آسیا عربستان شورای تجارت مشترک با عراق را پس از سرکوب داعش در عراق با این کشور تشکیل داد (کیانی، ۱۴۰۳).

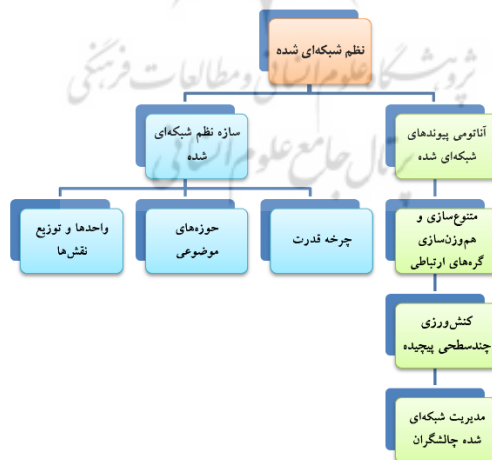
در خوشه شامات بازیگری ترکیه در شبکه ژئواکونومیکی آسیای مرکزی و قفقاز در مقایسه با ایران بسیار فعالانه‌تر بوده است. در حالی که تجارت ایران با هیچ یک از کشورهای این منطقه به یک میلیارد دلار نرسیده است ترکیه توانسته است در سال ۲۰۲۱ تجارت خارجی خود را با آذربایجان به بیش از ۵ میلیارد دلار و با ازبکستان به بیش از ۳ میلیارد دلار برساند (جوفار و محمدی، ۱۴۰۲). پیوندهای ژئواکونومیکی ترکیه در خوشه شرق در قالب سازمان‌های مختلف از استحکام بالایی برخوردار بوده است. ترکیه از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ حدود یک میلیارد دلار به افغانستان کمک بلاعوض اعطا کرد. سازمان تیکا تا سال ۲۰۱۹ حدود ۷۹۴ پروژه را در افغانستان مدیریت کرده است (طارق و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۹۸).

۳-۲-۳. مدیریت شبکه‌ای شده چالشگران

در چهارچوب طراحی راهبردهای مهار رقبا در سطح منطقه‌ای بهره‌گیری از شبکه نظم امنیتی منطقه‌ای مهم‌ترین عامل در محاسبات کنترل‌کننده در نظم شبکه‌ای شده جدید محسوب می‌شود. واحدهای دولتی رقابت‌های راهبردی را از طریق مهار شبکه‌ای و بهره‌گیری از گره‌های ارتباطی چند موضوعی پیگیری می‌کنند. رژیم صهیونیستی با درک شبکه‌ای بودن نظم امنیتی در منطقه با کمک پیوندهای ارتباطی موجود در منطقه به دنبال مهار جمهوری اسلامی ایران با کمک ابزارها و قدرت هوشمند خود بوده است. قدرت نرم‌افزاری در کنار قدرت سخت‌افزاری همواره به‌صورت مکمل برای مقابله با ایران منطقه‌ای مورد استفاده قرار گرفته است.

مهار تهدیدات محیطی در مرزهای عربستان از طریق قطع پیوندهای خرده شبکه انصارالله یمن استمرار داشته است. با خروج عربستان از جنگ یمن این امر از طریق

پیوندهای اقتصادی جهت تضعیف تهدید انصارالله در دستورکار قرار گرفته است. عربستان در قالب کمک‌های بشردوستانه از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷ حدود ۸ میلیارد دلار به نیروهای مخالف حوثی‌ها کمک کرد. مهار شبکه‌ای تهدیدات از طریق شبکه نظم امنیتی خوشه شامات را می‌توان در تقویت پیوندهای ژئواکونومیک امارات با دولت ضد اخوانی السیسی مشاهده کرد. دولت مصر در اواسط سال ۲۰۱۷ میلادی به جبهه سعودی - اماراتی جهت اعمال تحریم‌ها و فشارها علیه قطر پیوست. ایجاد کنسرسیوم کانال سوئز بیانگر تلاش امارات متحده عربی جهت دستیابی به اقتدار دریایی و تبدیل شدن به نیروی اول ژئوپلیتیکی دریایی منطقه غرب آسیا است. اعطای ۱۲ میلیارد دلار کمک‌های نقدی و فرآورده‌های نفتی به دولت مصر تلاش جدی امارات متحده عربی برای حمایت از این متحد راهبردی را نشان داده است. به موازات کنترل بر عناصر سیاسی و نظامی مصر، امارات امتیازات بسیاری را در حوزه‌های بندری، نفت و گاز، ارتباطات و ساخت‌وساز کسب کرده است. امارات متحده عربی در قالب برنامه مشارکت استراتژیک با مصر که در آوریل ۲۰۱۸، رونمایی شد (Emirates News Agency, 2019). به دنبال شکل‌دهی به چشم‌انداز نخبگان سیاسی این کشور به بهانه استقرار یک الگوی حکومتی مشترک عربی است. امارات در چهارچوب اعمال سلطه ژئواکونومیک بر مصر، راهبرد تنظیم قیمت پوند این کشور را دنبال می‌کند. این راهبرد از طریق تقویت سرمایه‌گذاری خارجی و وابسته ساختن پوند مصر به واحد پول امارات پیگیری می‌شود.

شکل شماره ۱: اجزای الگوی نظم امنیتی شبکه‌ای شده غرب آسیا

۴. سیستم کنترل شبکه‌ای

با شبکه‌ای شدن نظم امنیتی در منطقه غرب آسیا بسیاری از واحدهای دولتی به این جمع‌بندی رسیده‌اند که جهت مقابله با تهدیدات باید سمت شبکه‌ای کردن سیستم کنترل خود در برابر تهدیدات دولتی و غیردولتی محیطی حرکت کنند. واحدهای دولتی که به این باور نزدیک‌تر شوند و به تقویت قدرت شبکه‌ای خود بپردازند از اقبال بیشتری جهت مقابله با تهدیدات شبکه‌ای شده برخوردار خواهند بود. خوشه خلیج فارس و در خوشه شامات ترکیه به این ادراک راهبردی نزدیک شده‌اند و توانسته‌اند بازدارندگی منطقه‌ای خود را با استفاده از نظم امنیتی شبکه‌ای شده تقویت کنند.

۴-۱. اجزای سیستم کنترل شبکه‌ای

سیستم کنترل شبکه‌ای از سه بخش تشکیل شده است. بخش اول هدف‌محوری کنترل است که تمامی اجزای دیگر بر مبنای آن تنظیم می‌شوند. بخش دوم الگوی رفتاری است که توسط واحد دولتی در محیط راهبردی شبکه‌ای شده دنبال می‌شود. آخرین بخش قدرت شبکه‌ای است که در ادامه توضیح داده خواهند شد.

۴-۱-۱. هدف‌گذاری میدانی

سیستم کنترل شبکه‌ای شده از هدف‌محوری برخوردار است که با استفاده از آن رفتارهای محیطی تنظیم، قضاوت و ارزیابی می‌شوند. مهار تهدیدات با توجه به حفظ تعادل دفاع - تهاجم در برابر تهدیدات مهم‌ترین هدفی است که در طراحی کنترل شبکه‌ای لحاظ می‌شود. واحدهای دولتی در کنترل شبکه‌ای به دنبال تعادل بخشی به نقطه ثبات راهبردی خود در برابر تهدیدات محیطی با تمرکز بر تعادل بخشی به کفه‌های ترازوی دفاع - تهاجم در برابر تهدیدات هستند. برخی واحدها به دنبال تعادل و برخی به دنبال سنگین‌تر کردن کفه تهاجم در برابر تهدیدات هستند. آمریکا از جمله بازیگرانی است که به دلیل قدرت گسترده‌ای که در سطوح رژیم سازی و انزوای سایر بازیگران دارد (بایزیدی، ۱۴۰۰) می‌توان کفه ترازوی تعادل دفاع - تهاجم را به نفع خود تغییر دهد.

واحدهای دولتی خوشه خلیج فارس هدف‌گذاری خود را در حوزه کنترل شبکه‌ای بر اساس تقویت حضور شبکه‌ای شده در نظم ژئواکونومیک منطقه غرب

آسیا و در اتصال با نظم شبکه‌ای شده ژئواکونومیکی جهانی صورت‌بندی کرده‌اند و از نفوذ نظامی و ژئوپلیتیکی محض عبور کرده‌اند. از این‌رو برنامه‌های توسعه اقتصادی و تنوع‌بخشی به تجارت خارجی را دنبال می‌کنند. راهبرد اقتصادی قطر در طول یک دهه گذشته مبتنی بر برنامه چشم‌انداز ملی ۲۰۳۰ میلادی بوده است. این برنامه از اکتبر سال ۲۰۰۸ میلادی توسط سازمان برنامه‌ریزی توسعه در دولت قطر دنبال شد. هدف از آن تبدیل قطر به یک جامعه پیشرفته و توانمند جهت دستیابی به توسعه پایدار تا سال ۲۰۳۰ بوده است. اهداف برنامه مذکور، توسعه بر پایه چهار ستون اصلی اقتصادی، اجتماعی، انسانی و زیست محیطی است. در حوزه توسعه اقتصادی راهبرد این چشم‌انداز شامل اطمینان از مدیریت کارآمد اقتصاد ملی، اتخاذ رویکردهای کارآمد در برابر مدیریت منابع طبیعی و تلاش جهت توسعه اقتصاد دانش بنیان است (برنامه بلندپروازانه قطر برای رهبری کشورهای عربی در اقتصاد دیجیتال، ۱۴۰۱).

در هدف‌گذاری میدانی اماراتی‌ها به‌منظور شبکه‌ای شدن مهار تهدیدات، حوزه ژئواکونومی و ژئوانرژی به‌صورت توأمان مورد توجه قرار گرفته است. امارات در سند استراتژی ملی نوآوری به دنبال استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر بوده است (National Innovation Strategy, 2021). بنابر این با رژیم صهیونیستی در حوزه آب‌شیرین‌کن‌های با فناوری پیچیده همکاری می‌کند. این بازیگر منطقه‌ای در سند ۲۰۲۱ به دنبال کاهش وابستگی به صادرات سوخت‌های فسیلی و تأثیرگذاری بر شبکه تجارت منطقه‌ای و تقویت پیوندهای انرژی با قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای است. سال‌هاست واحدهای دولتی پیشرو در نظم امنیتی شبکه‌ای شده غرب آسیا با سنگین‌تر کردن کفه تهاجم و تقویت ثبات راهبردی خود در برابر تهدیدات محیطی با استفاده از شبکه‌ای از پیوندهای مبتنی بر همکاری در حوزه‌های موضوعی مختلف به طراحی اهداف راهبردی خود مبادرت ورزیده‌اند. راهبرد نگاه به شرق جمهوری اسلامی ایران در چهارچوب تقویت پیوندهای راهبردی با قدرت‌های شرقی جهت تقویت بازدارندگی در برابر تهدیدات محیطی اتفاق افتاده است (بازپیدی، ۱۴۰۱).

۲-۱-۴. الگوی رفتار محیطی

الگوی رفتار محیطی واحدهای دولتی در جهت پیشبرد کنترل شبکه‌ای در برابر تهدیدات محیطی را بهره‌گیری از شبکه نظم امنیتی در سطوح مختلف به‌منظور مهار تهدیدات تشکیل می‌دهد. کارآمدی رفتارهای امنیتی واحدها بر اساس میزان تأثیری است که آن‌ها بر نظم امنیتی هر یک از خوشه‌های جغرافیایی جهت مهار تهدیدات

می‌گذارند. رویکرد واحدهایی که از کنترل شبکه‌ای به‌عنوان الگوی رفتار امنیتی در محیط راهبردی بهره می‌گیرند مبتنی بر استفاده از شبکه نظم منطقه‌ای با استفاده از دستکاری در گره‌های ارتباطی است. امارات متحده عربی در جنگ داخلی یمن در قالب ائتلاف عربی با هدف مهار و مقابله با نیروهای انصارالله زمینه را جهت تأسیس دو پایگاه نظامی دیگر در اریتره و سومالی فراهم ساخت. این دو پایگاه در کنار اهداف نظامی با هدف تأمین امنیت خطوط کشتیرانی در دریای سرخ صورت گرفت (Bergenwall, 2019: 24).

در نوامبر ۲۰۲۱ امارات متحده عربی، رژیم صهیونیستی و اردن قرارداد آب در برابر انرژی را امضا کردند که بر اساس آن یک شرکت اماراتی یک نیروگاه خورشیدی در اردن می‌سازد تا برق یک نیروگاه نمک‌زدایی رژیم صهیونیستی را تأمین کند که به نوبه خود آب را به اردن ارسال می‌کند. حتی فراتر از همکاری‌های منطقه‌ای پیمان‌های چندجانبه نیز می‌تواند با همکاری امارات و رژیم صهیونیستی با دیگر قدرت‌ها شکل گیرد که نمونه بارز آن را می‌توان در همکاری چهارجانبه میان هند، آمریکا، امارات و رژیم صهیونیستی که به چهارگانه جدید معروف شده است مشاهده کرد (مقومی و جاودانی مقدم، ۱۴۰۱: ۲۰۶). در سال ۲۰۱۸ امارات ۶ درصد تولید ناخالص ملی خود را صرف مهار ایران به اشکال مختلف در منطقه کرد (Dudley, 2019).

عربستان در نظم امنیتی شبکه‌ای شده غرب آسیا همواره به دنبال تشکیل خرده شبکه متحدین منطقه‌ای در قالب سازمانی فراگیر و نهادمند بوده است. لذا این کشور از سال ۲۰۱۵ به بعد طرح ناتوی عربی را دنبال کرد (Sunik, 2018: 68).

پس از سقوط مرسی، عربستان مبلغ پنج میلیارد دلار بسته حمایتی برای مصر در نظر گرفت. در خوزه خلیج فارس قطر علاوه بر تحکیم پیوندهای نظامی و امنیتی با ترکیه با آمریکا نیز از مناسبات گسترده امنیتی جهت تقویت شبکه بازدارندگی خود برخوردار بوده است. قطر پایگاه‌های العدید و السیلیه را به آمریکا و پایگاه طارق بن زاید را به ترکیه تحویل داده است. در سیستم کنترل شبکه‌ای تقویت پیوندهای ژئواکونومیکی و ژئوپلیتیکی با سایر واحدهای منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای به تقویت امنیت ملی و مهار تهدیدات دولتی و غیردولتی در حوزه‌های موضوعی مختلف کمک می‌کند. از این‌رو دولت‌ها با تقویت گره‌های ارتباطی خود با سایر خوشه‌های جغرافیایی به دنبال استحکام بازدارندگی خود در برابر تهدیدات می‌باشند. در نظم شبکه‌ای شده جدید داشتن تسلیحات پیشرفته نمی‌تواند به تنهایی به بازدارندگی و مهار تهدیدات به شکل مؤثر بینجامد.

۳-۱-۴. ابزار اجرایی

ابزار مهار تهدیدات محیط شبکه‌ای شده در سیستم کنترل شبکه‌ای را قدرت شبکه‌ای تشکیل می‌دهد. قدرت شبکه‌ای یا قدرت ارتباطی به قدرتی گفته می‌شود که از منابع قدرت سخت و نرم (قدرت هوشمند) جهت دستکاری در گره‌های ارتباطی در شبکه نظم امنیتی منطقه به‌صورت تأثیرگذاری‌های سلبی و ایجابی تشکیل شده است. قدرت شبکه‌ای واحدهای دولتی امری نسبی است و هر دولت با توجه به تأثیرگذاری بر گره‌های ارتباطی و توانایی در صورت‌بندی نظم شبکه‌ای شده امنیتی است که از میزانی از قدرت شبکه‌ای برخوردار است.

قدرت ارتباطی ایجابی توانمندی را شامل می‌شود که واحدهای دولتی با استفاده از این ابزار اجرایی به دنبال طراحی خرده شبکه مطلوب خود و یا بسط پیوندهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در یک یا چند حوزه موضوعی هستند. در نقطه مقابل، قدرت ارتباطی سلبی به توانمندی گفته می‌شود که واحدهای دولتی با استفاده از آن به دنبال تخریب خرده شبکه رقبای منطقه‌ای هستند. در نوع اول قدرت ارتباطی، دیپلماسی و در نوع دوم، قدرت نظامی از اهمیت بالایی برخوردار هستند. خرید ۴۰ درصد سهام شرکت مواد غذایی و طیور بنویت^۱ ترکیه به ارزش ۱۹۰ میلیارد دلار، خرید ۱۷ درصد سهام شرکت فولکس واگن آلمان به ارزش ۱۱ میلیارد دلار، خرید ۹۷ درصد سهام شرکت روسنفت^۲ به ارزش ۶۸ میلیارد دلار توسط قطر در سال‌های گذشته انجام شده است (IMF, 2019: 6). قطر با تقویت پیوندهای فرامنطقه‌ای در حوزه‌های موضوعی مختلف همواره به دنبال گره زدن منافع قدرت‌های غربی با امنیت ملی خود بوده است.

در برنامه سرمایه‌گذاری‌های قطر دولت‌های کلیدی نظام بین‌الملل جایگاه خاصی دارند. برای مثال پروژه سرمایه‌گذاری قطر در انگلستان بالغ بر ۳۵ میلیارد پوند برآورد شده است. این کشور دارنده ده درصد از کل بازار سهام در لندن است و سهامدار شرکت‌ها یا نهادهای بزرگی چون مؤسسه مالی بارکلیز^۳، شرکت خرده‌فروشی سینزبوریس^۴ و همچنین این بازیگر منطقه‌ای دارای ساختمان‌های بسیاری در مرکز تجاری کنری وورف^۵ در شرق لندن است.

1. Banvit

2. Rosneft

3. Barclays Capital

4. Sainsbury's

5. Canary Wharf

در خارج از انگلستان قطر بزرگ‌ترین سهامدار شرکت خدمات مالی و بانکداری کردیت سوئیس، صاحب باشگاه فوتبال پاری سن ژرمن فرانسه و دارای نزدیک به ده درصد از سهام برج تجاری امپایر استیت^۱ در نیویورک است (Mason, 2020: 164). رویکرد ایجابی به شبکه نظم ژئواکونومیکی جهت تقویت بازدارندگی منطقه‌ای را به شکل برجسته‌ای می‌توان در رفتار سیاست خارجی امارات مشاهده کرد. با فعالیت بیش از چهار هزار شرکت چینی در امارات انتظار می‌رود حجم تجارت دو کشور به رقم ۶۰ میلیارد دلار برسد. امارات متحده عربی برنامه‌ای مبنی بر اولویت‌بخشی به تجارت آزاد با کشورهای چین، هند، استرالیا و نیوزیلند را دنبال می‌کند. علاوه بر این، شرکت‌های اماراتی در طول چند سال اخیر فعالیت‌های گسترده‌ای در حوزه گردشگری خطوط هوایی و پروژه‌های نفتی در برخی کشورهای آفریقایی چون کنیا، تانزانیا، اتیوپی، نامیبیا و ... دنبال کرده‌اند (زیبایی، ۱۳۹۹: ۳۲۰). در چهارچوب تقویت پیوندهای امنیتی، امارات آموزش ارتش و پلیس سومالی لند را به عهده دارد. امارات در ازای دریافت امتیاز استقرار پایگاه‌های نظامی، سرمایه‌گذاری در این دو منطقه شبه خودمختار را افزایش داده است (Fenton, 2020).

شکل شماره ۲: اجزای الگوی سیستم کنترل شبکه‌ای

نتیجه‌گیری

نظم‌های منطقه‌ای یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر راهبردهای امنیتی دولت‌ها هستند که از پویایی و سیالیت بالایی برخوردارند. منطقه غرب آسیا با توجه به تأثیرپذیری از قدرت‌های مداخله‌گر فرامنطقه‌ای و روندهای حاکم بر نظم جهانی از دگردیسی و تحولات بسیاری متأثر بوده است. نظم امنیتی غرب آسیا در دوره

1. The Empire State Building

جنگ سرد و قبل از آن نظامی ساده و خطی بود. تحولات بر پایه نیروی سخت‌افزاری دولتی تعیین می‌گردید و شکل‌گیری و مهار تهدیدات برآمده از تغییرات مرتبط با موازنه قدرت نظامی و سخت‌افزاری بود. در نظم مذکور تهدیدات دولت‌ها علیه یکدیگر به‌صورت نظامی بود و نتیجه جنگ‌ها را تجهیزات و توانمندی‌های طرفین مشخص می‌کرد. با آغاز قرن بیست و یکم و واقعه حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ و نتایج و پیامدهای پس از آن اذهان پژوهشگران روابط بین‌الملل به این سمت متمایل شد که نظم امنیتی در غرب آسیا و تهدیدات برآمده از آن تغییر کرده است. تهدیدات این منطقه به شکل پیچیده و شبکه‌ای شده و مزمن درآمده‌اند و تسلیحات نظامی به تنهایی برای مهار آن‌ها مؤثر واقع نمی‌شوند. از این‌رو بحث تغییر در راهبردهای مهار و کنترل تهدیدات به شکل جدی مطرح شد.

مهار تهدیدات واحدهای دولتی و غیردولتی در نظم شبکه‌ای شده غرب آسیا تنها با استفاده از تسلیحات نظامی امکان‌پذیر نیست. شکست آمریکا در عراق در سال‌های پس از ۲۰۰۳، شکست عربستان در جنگ یمن و ظهور داعش در خوزه شامات نشان داده است که تهدیدات به‌صورت شبکه‌ای درآمده است و عملیات نظامی مستقیم و تخریب‌های گسترده قادر به حذف تهدیدات نمی‌باشد. تغییر در سیستم کنترل و مهار تهدیدات برآمده از نظم امنیتی شبکه‌ای شده امری است که توسط بسیاری از واحدهای دولتی در غرب آسیا و به‌طور خاص در خوزه خلیج فارس در حال اجرا است. تقویت پیوندهای ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی جهت مهار تهدیدات منطقه‌ای در قالب ائتلاف‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و همچنین گره زدن منافع قدرت‌های جهانی با نظم منطقه انجام می‌شود. در چهارچوب طراحی راهبردهای مهار رقبا در سطح منطقه‌ای بهره‌گیری از شبکه نظم امنیتی منطقه‌ای مهم‌ترین عامل در محاسبات کنترل‌کننده در نظم شبکه‌ای شده جدید محسوب می‌شود. واحدهای دولتی رقابت‌های راهبردی را از طریق مهار شبکه‌ای و بهره‌گیری از گره‌های ارتباطی چند موضوعی پیگیری می‌کنند.

فهرست منابع

- اکبری، زهرا؛ صفوی، حمزه (۱۴۰۱). *بررسی روند نوسازی در عربستان سعودی و تأثیر آن بر ثبات سیاسی این کشور از ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰*، فصلنامه سیاست‌پژوهی جهان اسلام، سال نهم، شماره ۲.
- بایزیدی، رحیم (۱۴۰۳). *بین‌المللی‌سازی بازدارندگی ایران در خاورمیانه، اوراسیا و جنوب آسیا*، مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۷، شماره ۱.
- بایزیدی، رحیم (۱۴۰۱). *راهبرد نگاه به شرق در سیاست خارجی ایران؛ مؤلفه‌های راهبردی و تحولات آینده*، فصلنامه آینده‌پژوهی راهبردی، سال اول، شماره ۲.
- بایزیدی، رحیم (۱۴۰۰). *استراتژی‌های بخشی و رژیم‌های ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری آمریکا در نظم‌سازی جهانی و منطقه‌ای*، سیاست جهانی، دوره دهم، شماره ۲.
- ترابی، قاسم؛ طاهری‌زاده، محمدناصر (۱۳۹۸). *روندهای مسلط منطقه‌ای و آینده نظم در خاورمیانه*، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، دوره ۱۶، شماره ۲.
- جوفار، محمدرضا؛ محمدی، حمیدرضا (۱۴۰۲). *بررسی تزامم منافع ژئوپلیتیکی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز*، فصلنامه جغرافیا، دوره ۲۱، شماره ۷۸.
- خدایی، علی؛ یوسفی جویباری، محمد؛ قربانی گلشن آباد، محمد (۱۴۰۱). *آثار سناریوهای محتمل همکاری تسلیحاتی عربستان- آمریکا بر منافع ایران در غرب آسیا*، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره دوازدهم، شماره ۲.
- زیبایی، مهدی (۱۳۹۹). *قدرت‌های متوسط نوظهور در خاورمیانه جدید: امارات متحده عربی و قطر*، فصلنامه روابط خارجی، سال دوازدهم، شماره ۲.
- شفیعی، نوذر (۱۴۰۲). *ابتکار امنیت جهانی و صلح توسعه‌ای: تحلیلی بر میانجیگری چین بین ایران و عربستان*، فصلنامه غرب آسیا، سال اول، شماره ۱.
- شقاقی، آرش؛ زیبایی، مهدی؛ قربان‌زاده، قربانعلی (۱۴۰۲). *روابط امارات و عربستان در نظم جدید غرب آسیا: از همگرایی تا واگرایی*، مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، سال پنجم، شماره ۳.
- طارقی، محمد اعظم؛ سیمبر، رضا؛ بهرامی مقدم، سجاد (۱۴۰۳). *بررسی سیاست هوشمند ترکیه در افغانستان: با تأکید بر عوامل داخلی و بین‌المللی از ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱*، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال بیستم، شماره ۴.
- عالیشاهی، عبدالرضا، فروزان، یونس (۱۳۹۹). *تأثیر ائتلاف راهبردی امارات و رژیم صهیونیستی بر امنیت خلیج فارس*، نشریه آفاق امنیت، شماره ۴۹.

- قاسمی، فرهاد؛ جمشیدی، محمدحسین؛ محسنی، سجاد (۱۳۹۷). *عربستان سعودی و بازدارندگی شبکه‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال بیست و یکم، شماره ۳.
- قاسمی، مختار؛ میرترابی حسینی، سید سعید؛ مدرس، محمدولی؛ محمدعلیپور، فریده (۱۴۰۲). *سیاست انرژی ایالت متحده در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ و تأثیر آن بر روابط عربستان و چین*، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۲، شماره ۴۶.
- کریمی، حمیدرضا؛ موسوی شفائی، سید مسعود؛ اسلامی، محسن؛ اسدی، علی‌اکبر (۱۴۰۱). *پویایی‌های نظم در سطح جهانی- منطقه‌ای و دگردیسی نقش کنشگران منطقه‌ای خلیج فارس (مطالعه موردی: امارات متحده عربی)*، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۱۸، شماره .
- متقی، ابراهیم؛ ملکی عزین آبادی، روح‌الله (۱۳۹۹). *بازاندیشی در راهبرد بازدارندگی با کاربرست نظریه سازه‌انگاری*، فصلنامه مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، دوره ۱۰، شماره ۳۸.
- معینی، امین؛ متقی، ابراهیم (۱۴۰۳). *نظم منطقه‌ای خاورمیانه در پرتو روابط ایران و عربستان: توصیف گذشته، تبیین حال و پیش‌بینی آینده*، آفاق امنیت، دوره ۱۷، شماره ۶۲.
- مقومی، امیررضا؛ جاودانی مقدم، مهدی (۱۴۰۱). *واکاوی علل و انگیزه‌های امارات متحده عربی در عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی و پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، نشریه آفاق امنیت، سال پانزدهم، شماره ۵۵.
- سید موسوی، حامد؛ فلاح‌پیشه، حشمت‌الله؛ خرمشاد، محمدباقر (۱۳۹۷). *الگوهای هویتی غرب آسیا و نظم امنیت منطقه‌ای*، سیاست دفاعی، دوره ۲۷، شماره ۱۰۴.

References

- Baizidi, Rahim (2024a). Sectarian Model of Power Distribution and Political Efficiency in Governmental Structure of Iraq and Lebanon, *Geopolitics Quarterly*, Volume: 19, No 4, Winter.
- Baizidi, Rahim (2024b) Internationalization of Iran's Deterrence in the Middle East, Eurasia and South Asia. *Central Eurasia Studies*, Volume 17, Issue 1, pp. 53-81. Doi: 10.22059/jcep.2024.364228.450162
- Baizidi, Rahim (2021) Strategies and International Geopolitical, Geoeconomic, and Geocultural Regimes of the United States in Global and Regional Ordering. *World Politics; A Quarterly Journal*, Volume 10, Issue 2 - Serial Number 36, pp. 31-60. Doi: <https://doi.org/10.22124/wp.2021.19713.2843>
- Bergenwall, Samuel (2019). "Turkey, United Arab Emirates and other Middle Eastern States - Middle Eastern Base Race in North-Eastern Africa". FOI, at <https://www.foi.se/report-summary?reportNo=FOI%20Memo%206809>
- Cordahi, Cherif J. (1992) "Central Asia Emerges into the Muslim World", *Middle East /utematioual*, 3'd.
- Dudley, D. (2019). U.S. Arms Sales To The Middle East Have Soared In Value This Year. *Forbes*.
- Emirates News Agency. (2019). UAE and Egypt: An inspiring Arab model for government action, Available at: <https://wam.ae/en/details/1395302802457>
- Fenton-Harvey, J. (2020). UAE seeks turnaround in relations with Somalia for help in Yemen war. *AL-Monitor*.
- IMF. (2019). "IMF Country Report No.19/146", at <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8>
- Krieg, A. (2020). The UAE and Israel: More than a marriage of convenience. *Middle East Eye*. 7 July.
- Magahid, A. (2018). UAE adds oil and gas sector to business interests in Egypt. *The Arab Weekly*.
- Mason, Robert. (2020). Small-State Aspirations to Middlepowerhood: The Cases of Qatar and the UAE". In Adham Saouli (ed.). *Unfulfilled Aspirations Middle Power Politics in the Middle East*. New York: Oxford University Press.
- National Innovation Strategy. (2021), Retrieved From: <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/federal-governments-strategies-and-plans/national-innovation-strategy>
- Pasha. A.K (2016) Saudi Arabia and the Iranian Nuclear Deal, *Contemporary Review of the Middle East*, 3(4).
- Rashid, Ahmed (1994) *The Resurgence of Central Asia: Islam or Nationalism?* Oxford Univ. Press.
- Sahakyan, M. (2021). The New Great Power Competition in Central Asia: Opportunities and Challenges for the Gulf. Abu Dhabi: Anwar Gargash Diplomatic Academy. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=4338973>
- Sunik, Anna (2018) Regional Leadership in Authoritarian Contexts-Saudi Arabia's New Military Interventionism as Part of Its Leadership Bid in the Middle East, *Rising Power Quarterly*, Vol.3, No.1